

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Ogohlik va daxldorlik"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 7-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Hushyorlik va ogohlik nima?

Hushyorlik va ogohlik — bu insonning o'z atrofidagi voqealarga **ko'r-ko'rona ishonib ketmasdan**, ularni tahlil qilib, tekshirib va baholab yondashishidir.

"Bu to'g'rimi?"

Har qanday taklif yoki ma'lumotni darhol qabul qilmasdan, avval tekshirish

"Bu qonunga zid emasmi?"

Huquqiy nuqtayi nazardan vaziyatni baholash va noqonuniy harakatlardan saqlanish

"Bu boshqalarga zarar keltirmaydimi?"

Atrofdagilar manfaatini ko'zlab qaror qabul qilish

Hushyorlik — nafaqat shaxsiy ehtiyotkorlik, balki korrupsiya va adolatsizlikka qarshi kurashishning muhim vositasidir.

Ogohlik oiladan boshlanadi

Oilada shakllanadigan qadriyatlar

- Halollik va rostgo'ylik
- Navbatga rioya qilish
- Boshqalarning haqqini hurmat qilish
- Xavfsizlik qoidalariga amal qilish
- Yo'l harakati qoidalari
- Elektr uskunalaridan xavfsiz foydalanish

Noto'g'ri tarbiyaning oqibatlari

Agar oilada **"aylanma yo'l bilan ish bitirish"** yoki **"tanish orqali ishni hal qilish"** kabi illatlar oddiy holat sifatida singdirilsa:

- Kelajakda korrupsiyaviy tafakkur shakllanadi
- Adolatsizlikka befarqlik ortadi
- Jamiyatga zarar yetkaziladi

Oila — bola uchun "yaxshi" va "yomon" tushunchalarini o'rganadigan ilk makondir.

Ogohlik salbiy ta'sirlarning oldini oladi

Har bir inson hayoti davomida turli ta'sirlarga duch keladi. Ogoh inson bunday vaziyatlarda shoshma-shosharlik qilmaydi.

Do'stlar bosimi

Tengdoshlar tomonidan noto'g'ri yo'lga undash holatlari

Yolg'on axborot

Internetda va ijtimoiy tarmoqlarda tarqaladigan noto'g'ri ma'lumotlar

Noqonuniy takliflar

Firibgarlik, poraxo'rlik va boshqa huquqbuzarlikka undash

"Oson yo'l" vasvasasi

Qisqa yo'l bilan natijaga erishish istagi — xavfli aldanish

Vaziyat
tahlili

To'g'ri savol

Muqobil
qaror

Daxldorlik hissi

Daxldorlik — bu "**mening ishim emas**" deya chetda turmasdan, jamiyatdagi adolatsizlik va qonunbuzarliklarga befarq bo'lmaslikdir.

- Adolat buzilishiga guvoh bo'lsa:
E'tiborsiz qaramaydi, vaziyatni to'g'ri baholaydi
- Imkoni darajasida chora ko'radi:
Kattalarga xabar beradi, qoidalarni tushuntiradi
- Noqonuniy harakatga qo'shilmaydi.
Bosh tortish ham daxldorlikning bir ko'rinishi

Daxldorlik — adolatli jamiyat qurishda muhim fazilatdir. Befarqlik esa adolatsizlikning davom etishiga sabab bo'ladi.

Illatlarga qarshi immunitet

Illatlarga qarshi immunitet — bu insonning yomon ta'sirlarga qarshi tura olish qobiliyatidir. Bu immunitet bir kunda paydo bo'lib qolmaydi.

Bilim

To'g'ri va noto'g'rini farqlash uchun zarur asosiy bilimlar

Tarbiya

Oila va maktabda shakllanadigan axloqiy qadriyatlar

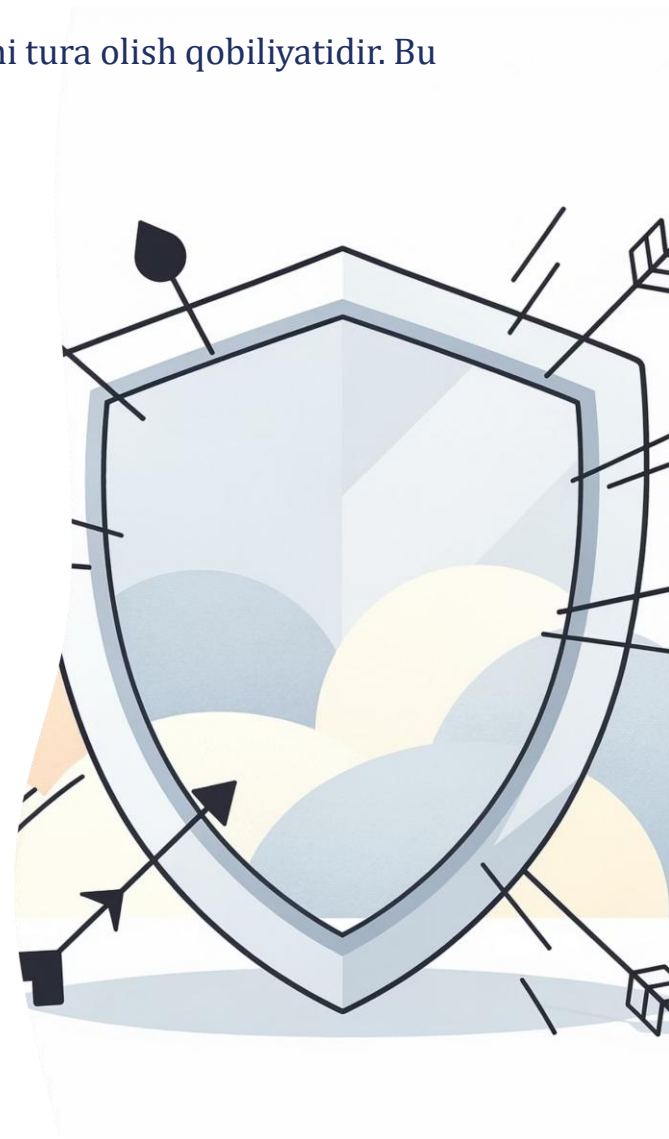

Tajriba

Hayotiy vaziyatlardan o'rganish va mustahkam qarorlar qabul qilish

Immunitetga ega inson hatto foyda ko'rishi mumkin bo'lgan holatda ham noqonuniy yo'lni tanlamaydi.

Amaliy misol 1: raqamli firibgarlik

Vaziyat:

58-MAKTAB, 7-"A" SINF

Aprel oyida chorak yakuniy nazorat ishlari yaqinlashganda sinfning Telegram guruhiga yangi "admin" qo'shiladi. U o'zini "**tuman xalq ta'limi bo'limi xodimi**" deb tanishtirib, shunday xabar yuboradi:

"Ertaga matematika va ingliz tilidan tushadigan test savollari bazasi bizda bor. Kim 80 000 so'm to'lasa, PDF shaklda jo'natamiz. To'lov Click orqali amalga oshiriladi. Shoshiling, javoblar soni cheklangan."

5–6 nafar o'quvchi pul yig'ishni rejalashtirdi. Behruz esa ikkilanib qoldi.

Muhokama savollari:

1

"Admin"ning haqiqiy shaxs ekanini qanday tekshirish mumkin edi?

2

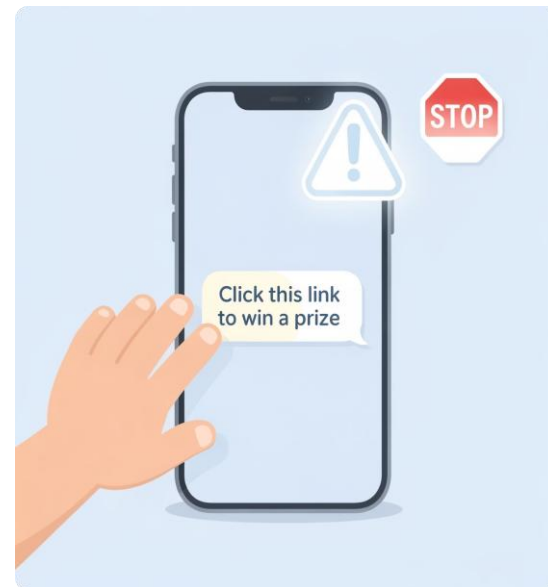
Pul evaziga test savollarini berishni taklif qilish nima uchun qonunga zid?

3

Behruzning ikkilanishiga nima sabab bo'ldi?

4

Ogoh o'quvchi bu vaziyatda qanday to'g'ri qaror qabul qilishi kerak edi?

⚠ Xavf belgilari:

- Akkaunt tasdiqlanmagan
- Noqonuniy taklif
- Guruh bosimi
- Shoshiltirish usuli

Amaliy misol 2:

Vaziyat:

12-MAKTAB, 7-"B" SINF

Nazorat ishidan oldin to'rt nafar o'quvchi o'zaro kelishib oldi: kimda javoblar tayyor bo'lsa, boshqalarga ishora qilib aytib turadi. Ular buni "**o'zaro yordam**" deb bilishdi.

Mehribonga ham taklif berishdi.

Mehribonning ota-onasi doim shunday uqtirib kelishardi:

"Halollikni yo'qotsang, barcha imkoniyatlaringni yo'qotasan."

Tahlil:

Guruh bosimi: "Hamma shunday qilyapti" — xato fikr

Qadriyatlar to'qnashuvi: shaxsiy tarbiya va guruh manfaati

Oilaviy ta'sir: ota-ona tarbiyasi qaror qabul qilishni belgilaydi

Agar Mehribon bu guruhga qo'shilsa, bu boshqa o'quvchilarga nisbatan adolatsizlikka olib keladi.

3-MISOL

Avtobus bekatidagi navbat

Markaziy avtobus bekati, soat 07:45. Navbatda 20 ga yaqin odam turibdi. Uch nafar katta yoshli yigit navbatni chetlab o'tib, **"biz shoshib turibmiz"** deb bahona qilishdi.

7-sinf o'quvchisi Aziza oldinda turgan keksalarning noroziligini ko'rdi, ammo hech kim ochiqchasiga e'tiroz bildirmadi.

- Jamoat tartibi qoidalari buzildi
- Boshqalarning huquqi poymol qilindi
- Ko'pchilik befarq qoldi

Azizaning oldida qanday tanlov bor edi? Madaniy tarzda e'tiroz bildirish qanday amalga oshirilishi mumkin?

4-MISOL

Bolalar maydonchasi va jamoat mulki

Mahalla hududidagi bolalar maydonchasi. Soat 19:30 da to'rt nafar katta yoshli bola trenajyorlarni sindirib, ayrim qismlarini olib ketmoqchi bo'ldi.

7-sinf o'quvchisi Jahongirning do'sti: **"Aralashma, ular katta bolalar, muammo bo'ladi"**, dedi.

Agar hech kim aralashmasa, jamoat mulki
⚠ buzilishda davom etadi va jamiyat zarar ko'radi.

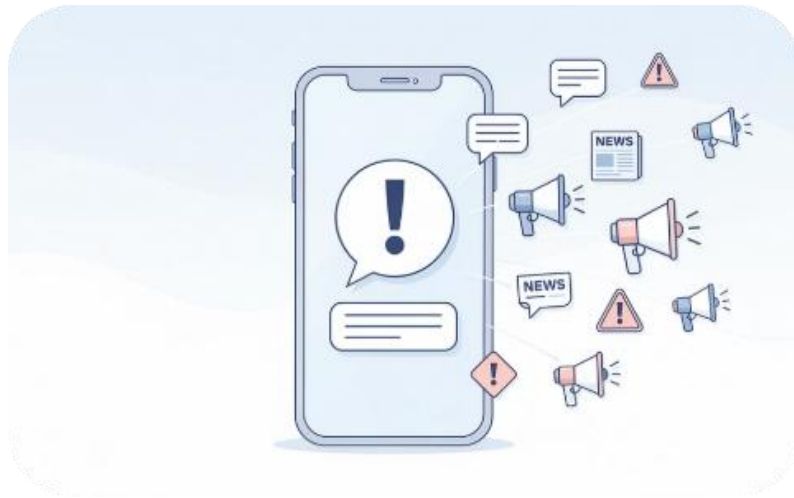
5-misol: Vijdon sinovi

Muhammad 25 000 so'mlik xarid qildi, 100 000 so'm uzatdi. Sotuvchi 80 000 so'm qaytim berdi — 5 000 so'm ortiqcha. Atrofdan hech kim yo'q. Muhammad pulni qaytarib berish yoki o'zida qoldirish o'rtasida tanlov qiladi.

To'g'ri qaror: ortiqcha pulni qaytarish —
bu immunitetning amaliy ko'rinishi.

6-misol: Yolg'on axborot

7-"V" sinfining Telegram guruhida soat 22:30 da noma'lum akkauntndan: *"Ertaga barcha maktablarda karantin e'lon qilindi, dars bo'lmaydi"* degan xabar keldi. 10 ga yaqin o'quvchi maktabga bormaslikka qaror qildi. Holbuki, bu rasmiy manbalarda tasdiqlanmagan edi.

7-misol: Adolatsiz qaror

Futbol turniri finalida hakam (murabbiyning tanishi) g'alabani, raqib jamoa ko'proq gol urganiga qaramay, o'z qarindoshi o'ynayotgan jamoaga berdi. Saida bu adolatsizlikka chiday olmadi, ko'pchilik esa jim turdi.

Xulosa: ogohlik va daxldorlik — hayotiy qadriyatlar

Ogohlik farzandlarimizni turli xavf-xatarlardan asraydi va adolatli qaror qabul qilishga o'rgatadi

Illatlarga qarshi immunitet va ma'naviy himoya bolalarning kelajakda adolatli inson bo'lib voyaga yetishiga zamin yaratadi

Ogohlik va daxldorlik qadriyatlari jamiyatda o'zaro ishonch va hamjihatlikni mustahkamlaydi

Bu qadriyatlar bolalarni korrupsiya hamda boshqa salbiy ta'sirlardan himoya qiladi

Ogohlik va daxldorlik — inson hayotidagi asosiy qadriyatlardir. Ular farzandlarimizni turli xavf-xatarlardan asraydi, ularni adolatli va mas'uliyatli qaror qabul qilishga o'rgatadi.